TILKI KATALIN

A környezetet károsító cselekmények elleni fellépés eszközrendszere

A környezetvédelem célja a környezet egyes elemeinek és folyamatainak védelme, az ember és környezet harmonikus kapcsolatának kialakítása [1995. évi LIII. törvény 1. § (1) bekezdés], amely – álláspontom szerint – már önmagában is a kapcsolati rendszerek kölcsönhatásainak alapos ismeretét, hosszú időhorizontban történő gondolkodást és cselekvést kíván meg. Az előbbi cél elérését hazánk a környezetvédelem komplex, összefüggő rendszerének megteremtésével és folyamatos fejlesztésével igyekszik megvalósítani, nagyrészt közigazgatási szabályozókkal, valamint közgazdasági és jogi eszközökkel.

A környezetet károsító cselekmények elleni fellépés eszközrendszerének legfőbb sajátossága, hogy érinti az alkotmányjog, közigazgatási, polgári, szabálysértési, valamint a büntetőjog területét. Tanulmányomban az egyes jogterületek környezet védelme érdekében alkalmazható eszközeit mutatom be.

Az alaptörvény környezetvédelmi rendelkezései

A hazai környezetvédelmi jog alkotmányos alapjait a 2011. április 25-én elfogadott alaptörvény tartalmazza. A környezeti kérdések két, jól körülhatárolható témakör köré szerveződnek: egyrészt a jövő nemzedékek érdekeinek szem előtt tartásával, kötelező erővel szabályozott természeti erőforrások védelme; másrészt a korábbi alkotmányhoz hasonlóan az egészséges környezethez való jog elismerése.

A természeti erőforrások védelmével kapcsolatban az alaptörvény a nemzeti hitvallás nyolcadik felhívásában rögzíti, hogy *„örökségünket, [...] a Kárpát-medence természet adta és ember alkotta értékeit ápoljuk és megóvjuk. Felelősséget viselünk utódainkért, ezért anyagi, szellemi és természeti erőforrásaink gondos használatával védelmezzük az utánunk jövő nemzedékek életfeltételeit.”* Az alapvetés P) cikke konkrétan felsorolja a természeti erőforrásokat¹, és dekla-

¹ Magyarország Alaptörvénye Alapvetés P) cikk: „A természeti erőforrások, különösen a termőföld, az erdők és a vízkészlet, a biológiai sokféleség, különösen a honos növény- és állatfajok [...] a nemzet közös örökségét képezik.”

rálja azt az általános környezetvédelmi kötelezettséget, hogy az állam és mindenki kötelessége a természeti erőforrások védelme, fenntartása és megőrzése. Az itt megfogalmazottaknak azonban jelen körülmények között szinte lehetetlen eleget tenni, mert hiányoznak a megvalósításhoz szükséges eszközök és garanciák.² A *Közpénzek* című fejezet 38. cikkely (1) bekezdése szerint a természeti erőforrások a nemzeti vagyon részei, amellyel felelősen kell gazdálkodni. A nemzeti vagyon kezelésének és védelmének célja egyebek között a természeti erőforrások megóvása és a jövő nemzedékek érdekeinek figyelembevétele.

Az alaptörvény XX. cikkelye tartalmazza a testi és lelki egészséghez való jogot, amelynek érvényesülését egyebek között a genetikailag módosított élőlényektől mentes mezőgazdaság, az egészséges élelmiszerekhez, az ivóvízhez való hozzáférés, valamint a környezet védelmének megteremtésével kell elősegíteni. A XXI. cikkelyben megfogalmazott egészséges környezethez való jog kibővült a szennyező fizet elvével és a szennyező hulladék behozatalának tilalmával. A jövő nemzedékek országgyűlési biztosának³ álláspontja szerint azzal, hogy az alaptörvény megerősítette az egészséges környezethez való jogot, lehetővé teszi az alkotmánybírói és az ombudsmani joggyakorlat, az egészséges környezethez való jog kimunkált tartalmának a megőrzését. „*Ez is garantálja, hogy valamennyi környezetjogi alapelv (megelőzés, elővigyázatosság, integráció stb.) változatlan tartalommal érvényes maradjon.*”⁴

Az Alkotmánybíró az egészséges környezethez való jog értelmezését a 28/1994. (V. 20.) AB határozatában, valamint az erre épülő későbbi döntéseiben végezte el. Megállapította, hogy a környezethez való jog harmadik generációs alapjog. „*Az egészséges környezethez való jog önállósult és önmagában vett intézményvédelem, azaz olyan sajátos alapjog, amelynek az objektív, intézményvédelmi oldala túlnyomó és meghatározó.*” Rámutatott arra is, hogy „*a környezethez való jog valójában az élethez való jog objektív, intéz-*

² Horváth Zsuzsanna – Pánovics Tamás: Környezetvédelem és fenntarthatóság. In: Drinóczi Tímea: Magyarország új alkotmányossága. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 2011, 80. o.

³ Az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvényben foglaltak alapján az Országgyűlési Biztos Hivatala (az Állampolgári Jogok Országgyűlési Biztosának Irodája, a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogok Országgyűlési Biztosának Irodája és a Jövő Nemzedékek Országgyűlési Biztosának Irodája) megszűnt, feladatait 2012. január 1-jétől jogutódként az Alapvető Jogok Biztosának Hivatala vette át. Az alapvető jogok biztosának a jövő nemzedékek érdekeinek védelmét ellátó helyettese kíséri figyelemmel a jövő nemzedékek érdekeinek érvényesülését.

⁴ A jövő nemzedékek országgyűlési biztosának állásfoglalása az új Alaptörvény környezetvédelmi és fenntarthatósági rendelkezéseiből eredő állami felelősségről. Ügyszám: JNO-258/2011., 3. o.
http://www.jno.hu/hu/af/jno-258-2011_uj_alaptorveny_rendelkezeseibol.pdf

ménnyvédelmi oldalának egyik része”, s ehhez kapcsolódva „a környezethez való jog a környezet védelmére és az élet természeti alapjának fenntartására vonatkozó állami köteletséget jelenti”. Az egészséges környezethez való jog az emberi élethez való jog érvényesülésének fizikai feltételeit szavatolja. A határozatból következően e jog az állam környezetvédelemre vonatkozó köteletségei teljesítésének garanciáit emeli az alapjogok szintjére, ebbe beletartoznak a környezet elért védelme korlátozhatóságának feltételei is. Tehát e jog jogalkotással való védelmének különös, más jogokéhoz képest szigorúbb voltát követeli meg, bár a szabályozás kialakítása során „az állam a környezetvédelem elvi alapjainak és módszereinek megválasztásában szabad”, „a környezethez való jog tárgyából és dogmatikai sajátosságából az következik, hogy a természetvédelem jogszabályokkal biztosított szintjét az állam nem csökkentheti”.

A testület határozata szerint a környezethez való jog intézményes védelmének mértéke nem lehet tetszőleges. Megállapította ezért, hogy „az állam nem élvez szabadságot abban, hogy a környezet állapotát romlani engedje, vagy a romlás kockázatát megengedje”. E főszabály alól kivétel, ha a védelmi szint csökkentése más alkotmányos jog vagy érték érvényesítéséhez elkerülhetetlen, és az az elérni kívánt célhoz képest nem aránytalan. A testület tehát felállította, és gyakorlatában következetesen érvényesítette a környezetvédelmi status quo megőrzésére irányuló állami kötelezettséget, amely megakadályozza, hogy a már elért védelmi szint, illetve hatékonyság csökkenjen, az addig elért környezetállapot romoljon. Nem engedhető meg tehát, hogy a környezetvédelemhez való jog érvényesülése társadalmi, gazdasági folyamatok függvényében mennyiségileg vagy minőségileg változzon. Végezetül: a testület arra is rámutatott, hogy az egészséges környezethez való jog érvényesülését és érvényesítését az állam elsősorban a megalkotott jogszabályok útján köteles garantálni, azaz olyan szabályozást kell létrehozni, amely a megelőzés elvén nyugszik, s figyelembe veszi az élet természeti alapjainak véges voltát, a természetben bekövetkező károsodások jelentős részének visszafordíthatatlanságát.⁵

Az alapvetés Q) cikkelye szerint hazánk a béke és a biztonság megteremtése és megőrzése, valamint a fenntartható fejlődés érdekében a világ valamennyi népével és országával együttműködésre törekszik. Környezeti konfliktusok, katasztrófák esetén⁶ általánosságban az érintett országok közös fellépését

⁵ Dunavölgyi Szilveszter – Tilki Katalin: A környezetvédelmi szabályok érvényesülése a hatóságok szemszögéből. OKRI-zárótanulmány. Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2011, 4–5. o.

⁶ Dunavölgyi Szilveszter – Tilki Katalin: Az ipari katasztrófák kriminalitása. Belügyi Szemle, 2013/2., 47–64. o.

az óvatosság és nehézkesség jellemzi. Jó példa erre az Aurul vállalat okozta gátszakadás miatt bekövetkező és a Dunán levonuló ciánszennyezés. Magyarország vonatkozásában különösen fontos a környező országokkal való együttműködés, hiszen elhelyezkedését, földrajzi adottságait⁷ tekintve, nagymértékben ki van téve a határon túlról eredő környezetszennyezésnek.

Az alaptörvény környezetvédelmi rendelkezéseiből jól látható, hogy a szabályozás középpontjában a fenntartható fejlődés, a jövő nemzedékek érdekei és a környezeti értékek állnak. A jövő nemzedékek országgyűlési biztosa megállapította, hogy „*az Alaptörvény kiterjeszti és tovább erősíti a hazai környezetvédelmi jogalkotmányos alapjait és jogi értelemben is magasabb szintre emeli a jövő nemzedékek iránti felelősséget*”⁸, valamint az eredményes jogalkalmazás szempontjából fontosnak tartja, hogy az állami intézményrendszer eszközei bővüljenek és a környezetvédelmi hatósági intézményrendszer megerősödjön. E mellett azonban hangsúlyozza azt az irányadónak tekintendő gondolatot is, miszerint „*hatékony környezetvédelem csak az állampolgári jogok és az állami felelősség együtthatásából alakulhat ki. Önmagában csak az állami szervek tevékenysége nem vezet a környezet védelmének elégséges szintjéhez*”⁹, ehhez az állampolgárok részvétele is elengedhetetlen.

7 „Magyarország a Kárpát-medence legmélyebben fekvő részén helyezkedik el. Az ország földrajzi adottságait tekintve összességében azt lehet mondani, hogy „a kedvező természeti adottságok romló folyamatokkal párosulnak. Magyarországra az éves viszonylatban beérkező vízmennyiség kétharmada felszíni vízfolyások formájában érkezik, a fennmaradó egyharmad rész, pedig csapadékból származik. Ugyanakkor a befolyó vizekhez hasonló mennyiség folyik ki az országból és nagyjából a csapadéknak megfelelő vízmennyiség párolog el. A hazai folyók vízkészlete szinte teljes mértékben (96%-ban) külföldről ered, így a víz mennyiségét és minőségét befolyásolják a szomszédos országok beavatkozásai. Az ország területének negyede a folyók vízszintjénél alacsonyabban fekszik, ennek következtében a lakosság 40%-a gáttakkal védett területeken él. Az ország területének 63%-a mezőgazdasági művelés alá esik, jelentős a nemzeti parkok, tájvédelmi körzetek, védett területek aránya is hazánk nagyságához viszonyítva, valamint kiemelkednek termálvíz- és geotermikus energiakészleteink. Árterületen található az ország 1,8 millió hektáros területe, itt található a vasutak 32 %-a, a közutak 15 %-a és több mint 2000 ipari üzem, itt él 2,5 milliónyi ember. Az ország árvízi veszélyeztetettsége, az ártér arányát tekintve a legnagyobb Európában. A belvízzel veszélyeztetett terület megközelíti a négy és fél millió hektárt, szinte az összes ártéren fekvő települést érinti. Az ország belvízzel legjobban veszélyeztetett részei a Felső-Tisza, Alsó-Tisza vidéke, a Hortobágy – Berettyó melléke, a Jászság és Nagykunság egyes részei. Az aszály az ország területének kilencven százalékát érinti, a nyugati és délnyugati régiók kivételével.” Dunavölgyi Szilveszter – Tilki Katalin: A katasztrófavédelemnek a környezetvédelem területén kifejtett általános és speciális tevékenysége. OKRI-zárótanulmány. Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2010, 23–25. o.

8 A jövő nemzedékek országgyűlési biztosának állásfoglalása az új Alaptörvény környezetvédelmi és fenntarthatósági rendelkezéseiből eredő állami felelősségről. JNO-258/2011., 1. o.
http://www.jno.hu/hu/af/jno-258-2011_uj_alaptorveny_rendelkezeseibol.pdf

9 A jövő nemzedékek országgyűlési biztosának módosító javaslatai a Magyarország Alaptörvényéről szóló T/2627. számú törvényjavaslathoz.
<http://www.jno.hu/hu/?&menu=alkotmanyozas&doc=alaptv-javaslatok-110324>

A környezetvédelmi törvény vonatkozó rendelkezései

A környezetet károsító cselekmények elleni fellépés eszközrendszerének bemutatása során a környezetvédelem alapelveiből indulunk ki, amelyek a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvényben találhatók. A jogszabály oly módon határozza meg az elővigyázatosság, a megelőzés és helyreállítás, az együttműködés, továbbá a tájékoztatás és a környezeti elemek egységes védelmének elvét, hogy azok a környezetvédelmi tevékenység minden mozzanatát áthassák. A törvény definiálja a felelősség elvét, rögzíti a felelősségi eszközök rendszerét. A környezethasználó felelősséggel tartozik tevékenységének a környezetre gyakorolt hatásaiért (9. §). A törvény IX. fejezete szabályozza a környezetért való felelősség általános alapjait, és rögzíti, hogy a környezethasználó – az e törvényben meghatározott és más jogszabályokban szabályozott módon – büntetőjogi, polgári jogi és közigazgatási jogi felelősséggel tartozik tevékenységének környezetre gyakorolt hatásaiért [101. § (1) bekezdés]. A törvény a környezethasználó számára különböző kötelezettségeket¹⁰ ír elő. E szerint köteles a környezetveszélyeztető magatartástól, illetve a környezetkárosítástól tartózkodni, illetve abbahagyni; a környezetvédelmi hatóságot tájékoztatni, a külön jogszabályban meghatározott információkat megadni; minden lehetséges intézkedést megtenni a környezetkárosodás enyhítése, a kárelhárítás, illetve a további környezetkárosodás megakadályozása érdekében; az eredeti vagy ahhoz közeli állapotot helyreállítani; az általa okozott környezetkárosodásért helytállni és a megelőzési, illetve helyreállítási költségeket viselni.

A felelősség további szabályai¹¹ szerint a megelőző, helyreállítási intézkedések érdekében az ingatlan tulajdonosa, birtokosa (használója) tűrni köteles az intézkedések végrehajtását, hogyha a megelőző és helyreállítási intézkedések elvégzése más tulajdonában, birtokában (használatában) álló területet érint. Az érintett ingatlan tulajdonosát, birtokosát (használóját) kártalanítás illeti meg.

Az ingatlan tulajdonosának felelőssége vonatkozásában a törvény a következő szabályt rögzíti: a környezetkárosodásért, veszélyeztetésért való felelősség – az ellenkező bizonyításáig – annak az ingatlannak a környezetkárosodás, illetve környezetveszélyeztetés bekövetkezésének időpontját követő mindenkori tulajdonosát és birtokosát (használóját) egyetemlegesen terheli, amelyen

¹⁰ A környezetvédelméről szóló 1995. évi LIII. törvény 101. § (2) bek.

¹¹ Uo. 101. § (4)–(6) bek.; 102. § (1)–(2) bek.

a környeztkárosítást, illetve környezetveszélyeztető magatartást folytatták. A tulajdonos csak akkor mentesül a felelősség alól, ha megnevezi a használót, és kétséget kizáróan bizonyítja, hogy a felelősség nem őt terheli.

A környezetvédelmi törvény értelmében a külön kormányrendeletben meghatározott tevékenységért, valamint az előre nem látható környeztkárosodások felszámolása finanszírozásának szavatolása érdekében a környezethasználó környezetvédelmi biztosíték adására köteles vagy környezetvédelmi biztosítás kötésére kötelezhető. A környezethasználó céltartalékot hozhat létre a jövőbeni környezetvédelmi kötelezettségeire. A törvény a környezetvédelmi biztosíték és biztosítás szabályainak kidolgozását a kormány feladatkörébe utalja, a részletes szabályozás azonban eddig nem született meg.

A közigazgatási jog eszközrendszere

A közjogra¹² (amelynek egyik jogága egyebek között a közigazgatási jog) döntő mértékben a parancsoló, kötelező vagy tiltó szabályozás jellemző. A közjogi viszonyok szervezettek, a felek alá-fölé rendelvek, a felettes szervet többletjogok illetik meg, gyakori a közvetlen kényszer alkalmazásának lehetősége. A közjogi kötelezettségek általában a kötelezettek akaratára tekintet nélkül beállnak.

A környezet állapotának fenntartása, a környezeti értékek megóvása az állam feladata, ezt elsősorban közigazgatási eszközök igénybevitelével valósítja meg. A környezetvédelem területén a közigazgatási jog eszközeinek alkalmazására akkor kerül sor, amikor a jogszabályokban, illetve hatósági határozatokban foglalt előírásokat megsértik, mégpedig az ezekben meghatározott kötelezettségek teljesítésének elmaradása vagy a tilalmak megszegése esetén.¹³ Közigazgatási jogi felelősség alkalmazása esetén nem szükséges a felróhatóság vizsgálata, azaz a szándékosság és gondatlanság nem feltétel.

A környezet hatékony védelme érdekében alkalmazható közigazgatási eszközök többféleképpen csoportosíthatók. Az egyik elgondolás¹⁴ abból indul ki, hogy az elérni kívánt környezetvédelmi célt, valamint az ezt elősegítő ma-

¹² Jogi alapok. <http://people.inf.elte.hu>

¹³ Bándi Gyula: Környezetjog. Osiris Kiadó, Budapest, 2006, 168. o.

¹⁴ Ezt a felfogást képviseli Teszár László: A környezetvédelmi bírságok szabályozási rendszere. Környezeti menedzsment és környezetvédelmi konferencia. Balatonkenese, 2008. május 14–16; Hajdu Klára: Az Európai Unió környezetjogi szabályozása, a környezethasználat engedélyezésének feltételei Magyarországon. www.sze.hu

gatartást milyen módon befolyásolja az alkalmazandó eszköz. E szerint különbséget lehet tenni közvetlen hatású és közvetett hatású közigazgatási eszközök között. A közvetlen hatású eszközök lehetnek megelőzési célúak: idesorolható az engedélyezés, a környezeti hatásvizsgálat, az egységes környezethasználati engedély, a környezetvédelmi felülvizsgálat, a környezeti nyilatkozat vagy állapotvizsgálat, valamint a határértékek megállapítása; kötelezést tartalmazók (kötelezés, tiltás, korlátozás); együttműködési jellegűek, valamint idesorolható még az ellenőrzés is. A közvetett hatású eszközök főként szankciók kilátásba helyezésével és gazdasági szabályozó eszközök (például adó- és díjjellegű eszközök) révén fejtik ki hatásukat. Egy másik elképzelés¹⁵ szerinti csoportosítás alapja az, hogy az alkalmazandó eszköz milyen időszakban fejt ki hatását, így vannak megelőzési célú eszközök, a közvetlen beavatkozás eszközei, valamint a szankciók. A megelőzést elsősorban az engedélyek és szakhatósági hozzájárulások biztosítják. A közvetlen beavatkozás eszközei a kötelezésen kívül valamely tevékenység korlátozása, felfüggesztése, tiltása. A környezetet sértő magatartás szankcionálásának funkciója a hasonló cselekmények elkövetésének megelőzése, valamint a konkrét szabálysértés elkövetőjével szembeni megtorlás; idetartozik a környezetvédelmi bírság és a szabálysértési eljárás.

A közigazgatási jog bemutatott eszközei közül a kötelezést tartalmazó eszközökről, valamint a környezetvédelmi bírságokról szövegszerűen.

Abban az esetben, ha a környezethasználó jogsértő tevékenységétől nem tartózkodik, illetve tevékenységét tovább folytatja, vagy nem fizeti meg a költségeket, akkor az arra feljogosított hatóság, illetve bíróság a tevékenység folytatását korlátozhatja, felfüggesztheti, megtilthatja, vagy kötelezést állapíthat meg.¹⁶ Utóbbiak révén a hatóság „a környezetszennyező magatartást közvetlenül befolyásolja, biztosítva a jogszabályoknak, illetve egyedi hatósági határozatoknak megfelelő tevékenység folytatását. Ebből a szempontból tehát a környezetvédelmi hatóság [...] nagymértékben hozzájárul a környezet védelméhez.”¹⁷

A bírság olyan anyagi jellegű szankció, amely anyagi hátrány kilátásba helyezésével éri el az előírt követelmény megvalósulását. A bírságok egyszerre több funkciót tölthetnek be, így lehet jogérvényesítő, preventív, repressziós,

15 A környezetvédelem eszközei, 283. o. http://www.uni-miskolc.hu/~www.wallin/kozig/hirek/hirdetmenyek/kulonos_resz.pdf; Kovács Andrea: A környezetjogi felelősség hazai jogi szabályozásának általános bemutatása. 6. o. http://korny.uni-corvinus.hu/phd/3-konf/kovacs_cikk.pdf

16 A környezetvédelméről szóló 1995. évi LIII. törvény 101. § (3) bek.

17 Kovács Andrea: i. m. 8. o.

valamint kártérítési szerepük, akár a jogsértés „áraként” is működhetnek.¹⁸ A környezetvédelmi bírság a közigazgatási szankciók egyik típusa. „*Sajátosan a környezetre orientált szankció, generális jellegű pénzbüntetés, a bizonyos mértéket, határértéket meghaladó szennyezések jogkövetkezményeként.*”¹⁹ Környezetvédelmi bírságot köteles fizetni²⁰ az, aki jogszabályban, hatósági határozatban, közvetlenül alkalmazandó közösségi jogi aktusban megállapított, közvetlenül vagy közvetve a környezet védelmét szolgáló előírást megszeg, illetve határértéket túllép, a jogsértő magatartás súlyához – így különösen az általa okozott környezetszennyezés, illetve környezetkárosítás mértékéhez, időtartamához és ismétlődéséhez – igazodóan. Ezt a környezetigénybevételi járulékon és a környezetterhelési díjon felül kell megfizetni. A környezetvédelmi bírság nem mentesít²¹ a büntetőjogi, továbbá a kártérítési felelősség, valamint a tevékenység korlátozására, felfüggesztésére, tiltására, illetve a megfelelő védekezés kialakítására, a természetes vagy korábbi környezet helyreállítására vonatkozó kötelezettség teljesítése alól.

A környezetvédelmi bírságok célja, hogy a környezethasználót rászorítsa a jogszabályoknak megfelelő magatartásra; társadalmi értékítélet közvetítésen; érvényesüljön egyfajta általános-kártérítés jellemvonás, „*ahol a károsult a társadalom, a kártérítés lehetősége pedig a bírság elkülönült környezetvédelmi alapokon keresztül történő felhasználásában rejlik*”²²; és végül de nem utolsósorban, hogy gazdasági kiegészítő eszközként funkcionáljon.

A környezetvédelmi bírságok közös jellemzője²³, hogy jogellenes magatartásra reagálnak; objektív felelősségen alapulnak, azaz a felróhatóság nem feltétel; folyamatos magatartások esetén jellemző a progresszivitás, ami azt jelenti, hogyha a tiltott magatartás ismétlődik, akkor azt szigorúbban ítélik meg, magasabb összegű bírság megállapítására kerül sor; gyakran kapcsolódik határértékhez vagy más számszerűsíthető követelményhez; a hatóságot bizonyos esetekben mérlegelési jog illeti meg a bírság kiszabása és mérséklése tekintetében.

A környezetvédelmi bírságoknak számos típusa létezik, közülük a legfontosabbak a hulladékgazdálkodással kapcsolatos bírság, csatornabírság, vízszennyezési, vízvédelmi, felszín alatti vízvédelmi, levegőtisztaság-védelmi,

18 Az Alapvető Jogok Biztosának Jelentése az AJB-3069/2012. számú ügyben. www.greenfo.hu

19 Környezetjog IV. évfolyam 2005/2006. tanév I. félév 43. o. www.jegyzetportal.hu

20 A környezet védelméről szóló 1995. évi LIII. törvény 106. § (1)–(2) bek.

21 A környezet védelméről szóló 1995. évi LIII. törvény 107. §

22 Bándi Gyula: A környezetjogi felelősségről. Belügyi Szemle, 2005/5., 18. o.

23 Hajdu Klára: Környezeti felelősség. <http://szie.hu> ; EMLA Egyesület: Környezeti felelősség. <http://emla.hu>.

zaj- és rezgésvédelmi, természetvédelmi bírság. A tágabb értelemben vett környezetvédelem területén alkalmazható bírságok a növényvédelmi, földvédelmi, talajvédelmi, nitrátszennyezési, kémiai terhelési bírság.

A polgári jog eszközrendszere

A polgári jogviszony főbb jellemzői²⁴, hogy mindig emberek, illetve szervezetek közötti elsősorban vagyoni, illetve ezekhez kapcsolódó személyi jellegű viszonyok; amelyekben a felek szabad akaratukból kapcsolódnak össze, egyenrangúak, tehát egymáshoz képest mellérendelt pozícióban vannak; kiegyensúlyozott mértékű jogosultságok illetik meg, illetve kötelezettségek terhelik őket.

A környezetvédelem területén a polgári jog következő eszközei²⁵ kapnak szerepet: személyek jogi védelme, szomszédjog, birtokvédelem, valamint a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség.

A környezetvédelmi jog és a közigazgatási és polgári jog kapcsolatának elemzésekor a zöldombudsman kifejtette, hogy *„A környezetvédelmi jog egy olyan sajátos jogterület, amely az integráció elvéből adódóan nem csupán egy jogágon (a közigazgatási jogon) belül helyezkedik el, hanem a környezet védelmét a közigazgatási jogintézményeken túl, polgári jogi eszközök és büntetőjogi eszközök is szolgálják.*

Az ágazati jogellenesség elve alapján ugyanazon jelenséget, környezeti hatást más ismérvek és jogszabályok alapján vizsgálhat a közigazgatási és polgári jog. A polgári perben a bíróság nem szorítkozik pusztán az ügy tárgyát képező tevékenység közigazgatási jogi törvényességének elbírálására, hanem mérlegeli a felek jogos érdekeit is. Ezzel a polgári bíróság messzemenően többet tehet és adott esetben más következtetésekre is juthat, mint az ágazati-szakmai jogszabályokhoz kötött közigazgatási hatóság, illetve közigazgatási bíróság. Ami a közigazgatás szintjén irreleváns, a polgári jogban kártérítési, vagy egyéb jogkövetkezményeket vonhat maga után a mellérendeltség elve szerint. Amennyiben a felek között megsérül ennek az egyenlőségre hajló jogviszonynak az aránya, az igazságszolgáltatás fellép(het), és helyreállíthatja a felbillent egyensúlyt. A polgári jogviszonyok megsértése –

²⁴ Bíró György: Polgári jogi előadások 2011/2012-es tanév I. félév. <http://jogikar.uni-miskolc.hu>

²⁵ Az eszközökről részletesen esett szó a cikk alapjául szolgáló, *A környezetet károsító cselekmények elleni fellépés eszközrendszere* című OKRI-zárótanulmányban. Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2013

például a nyugodt birtoklás jogának sérelme – megvalósulhat a határértéket ugyan el nem érő, de az adott jogviszonyban zavarónak minősülő magatartással is. Következésképpen, erre irányuló kereseti kérelem esetén a polgári jogi bíróság a polgári jog rendszerén belül ítéli meg egy tevékenység jogszerűségét.

A jogirodalomban alapvetően elismert tétel, hogy Ptk. 100. §-ban megfogalmazott általános szomszédjog, illetve a Ptk. 188. § (1) bekezdésében szereplő birtokháborítás jogintézménye ma már túlnőtte a tulajdonjog kereteit és a környezetvédelmi jog egyik legfontosabb polgári jogi jogintézményeként tartják számon. Mai viszonyaink között e rendelkezés jelentősége több ennél: a tulajdon használatának az emberi környezet védelmével való összhangját állítja követelményként a tulajdonosok elé. A tulajdonos a dologhoz fűződő jogait nem gyakorolhatja úgy, hogy azzal környezetét bármely módon sérti vagy veszélyezteti.

*Magánszemélyek részére a Ptk. alapján (birtokvédelem, szomszédjogi, illetve kártérítési kereset formájában) már régóta elismerte a bírói gyakorlat a környezetvédelmi igények érvényesítését.*²⁶

A jövő nemzedékek országgyűlési biztosa az illegális hulladékégetés elleni fellépés lehetőségeiről készített állásfoglalásában felhívta a figyelmet arra, hogy a polgári jogi eszközök fontos és hatékony eszközei lehetnek a környezetvédelmi igények kikényszerítésének. Ezért különösen fontosnak tartja, hogy az állampolgárok tudjanak a közigazgatási jogi eszközök mellett, illetve azoktól függetlenül rendelkezésre álló jogi lehetőségekről.

A szabálysértési jog eszközrendszere²⁷

A szabálysértési jog eszközei a környezetvédelmi jellegű tényállások, amelyek a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló, 2012. április 15-én hatályba lépő 2012. évi II.

²⁶ A Jövő Nemzedékek Országgyűlési Biztosának felülvizsgálati ellenkérelme. 7. o.

http://beszamolo2010.jno.hu/cd/fuggelekek/1_jogi/4_peres_iratok/jno-21-35-2010_bem_felulvizsgalati_ellenkerelem.pdf

²⁷ A fejezet kidolgozásához felhasznált források: A szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény indokolása; Bisztriczki László – Kántás Péter: Az új szabálysértési törvény magyarázata, gyakorlati kérdések és válaszok a szabálysértési jog köréből. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2012; Király Eszter: Szabálysértési jog. Novissima Kiadó, Budapest, 2013. <http://paragrafuslabirintus.blogspot.hu/2012/11/a-szabalysertesekrol-avagy-2012-evi.html>

törvényben találhatók. Az új törvény célja, hogy egyrészt hatékony fellépést tegyen lehetővé azokkal a jogsértő magatartásokkal szemben, amelyek a bűncselekményekhez képest enyhébb fokban sértik vagy veszélyeztetik a társadalmi együttélés általánosan elfogadott szabályait; másrészt olyan új szabálysértési eljárási rendszer kialakítása, amely gyors és eredményes ügyintézését tesz lehetővé.

A következőkben röviden áttekintem, hogy az új szabálysértési törvény milyen változásokat hozott. Megváltozott a szabálysértés fogalma, ugyanis szabálysértés az a törvény által büntetni rendelt tevékenység vagy mulasztás, amely veszélyes a társadalomra. Az a tevékenység vagy mulasztás veszélyes a társadalomra, amely a bűncselekményként történő büntetni rendeléshez szükségesnél kisebb fokban sérti vagy veszélyezteti Magyarország állami, társadalmi vagy gazdasági rendjét, a természetes és jogi személyek, valamint a jogi személyiség nélküli szervezetek személyét vagy jogait, és amelyre e törvény szabálysértési elzárásbüntetés kiszabását is lehetővé teszi, vagy járművezetéstől eltiltás alkalmazását kötelezően rendeli el. Nem állapítható meg szabálysértés, ha a tevékenység vagy mulasztás bűncselekményt valósít meg, úgyszintén ha a cselekvésre vagy mulasztásra jogszabály közigazgatási bírság alkalmazását rendeli el. Így megszűnik a szabálysértési és a közigazgatási eljárások párhuzamos alkalmazása. Sor került az ártatlanság vélelmének bevezetésére. A szabálysértés szankciórendszere bővült, ugyanis az új törvény az elzárás és a pénzbírság mellé beemelte a közérdekű munkát. A pénzbírság mértéke általában ötezer–százötvenezer forint, elzárással is büntethető szabálysértések esetén ötezer–háromszázezer forint. A tényállásoknál nem határozta meg a jogalkotó a kiszabható pénzbírság felső határát. Az intézkedések köre nem változott (járművezetéstől eltiltás, elkobzás, kitiltás, figyelmeztetés), azonban figyelmeztetés mellett elkobzás alkalmazására is lehetőség nyílik. Meghatározták a büntetés kiszabására vonatkozó alapelveket, az enyhítő és súlyosító körülményeket. A szabályozás új eleme az ismételt elkövetéssel járó szankcionálás bevezetése. A korábbi több mint száznolcvan tényállással szemben az új törvény nyolcvanhat tényállást tartalmaz. Valamely cselekményt vagy mulasztást csak törvény nyilváníthat szabálysértéssé. A szabálysértés miatt eljáró hatóságok száma csökkent: általános szabálysértési hatóság a megyei kormányhivatal járási (fővárosi kerületi) hivatala. Speciális szabálysértési hatóság a rendőrkapitányság vagy az egyes feladatok ellátására létrehozott rendőri szerv, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal vámszerve. Szabálysértési elzárással is büntethető szabálysértés miatt a járási bíróság jár

el. A helyszíni bírságolás hangsúlyosabbá vált. Új eleme a törvénynek a szabálysértési nyilvántartási rendszer létrehozása.

Valamennyi szabálysértés általános jellemzője tehát, hogy emberi magatartással vagy mulasztással valósítható meg, három fogalmi elemnek – a társadalomra veszélyességnek, a jogellenességnek (beleértve a vétkes, vagyis a legalább gondatlan elkövetést) és a tényállásszerűségnek – egyszerre kell fennállnia²⁸, a szankció pedig büntetés vagy intézkedés lehet.

Az új szabálysértési törvényt a jogalkalmazók²⁹ a gyakorlatban felmerülő problémák szempontjából tanulmányozták át. Kifejtették, hogy a szabálysértési jog azzal, hogy a közigazgatási és a büntetőjog között helyezkedik el, azt a kérdést vetette fel számukra, hogy a szabálysértési törvényben nem szabályozott eljárási problémák milyen jogszabály alapján oldhatók meg. Ezzel kapcsolatban két álláspont, ennek alapján két eltérő joggyakorlat alakult ki. Az egyik felfogás szerint minden olyan esetben, amely a szabálysértési törvény alapján nem oldható meg, a büntetőeljárási törvényt kell alkalmazni háttérjoganyagként. A másik nézőpont viszont csak a szabálysértési törvény rendelkezéseinek alkalmazását fogadja el. Az új törvény véleményük szerint nem oldotta meg ezt a dilemmát, sőt tovább erősítette.

Összességében megállapítható, hogy az új törvény egyértelműen a büntetőjoghoz vitte közelebb a szabálysértési jogot; a szabálysértési anyagi jogi szabályok jelentősen szigorodtak; a szabályozás és az eljáró szervek rendszere egyszerűsödött, ez elősegítheti az egységesebb joggyakorlat kialakulását.

Az új törvény az előző törvényhez hasonlóan nem tartalmaz külön környezetvédelemmel foglalkozó fejezetet. A környezetvédelmi jellegű tényállásokat/szabálysértéseket a jogalkotó a törvény öt fejezetében helyezte el, ezek: a szabálysértési elzárással is büntethető szabálysértésekre kiterjedő XXIII. fejezet; az emberi méltóság, a személyi szabadság és a közrend elleni szabálysértéseket magában foglaló XXIV. fejezet; a rendészeti igazgatás rendjét veszélyeztető szabálysértéseket felölelő XXVI. fejezet; a közlekedéssel kapcsolatos szabálysértéseket felsoroló XXVIII. fejezet; a járványügyi, erdővédelmi, mező-, erdő- és vízgazdálkodási szabálysértéseket tartalmazó XXX. fejezet. Az idetartozó szabálysértések³⁰ a következők: 178. § jogosulatlan vadászat; 187. § természetvédelmi szabálysértés; 195. § csendháborítás; 203. §

28 Bisztriczki László – Kántás Péter: i. m. 29. o.

29 Vámosiné Manurák Ágnes: Az új szabálysértési törvény és a joggyakorlat problémái. Jogifórum.hu, 2012. február 20. <http://www.jogiforum.hu/hirek/27230>

30 A tényállásokról részletesen szó esik a cikk alapjául szolgáló, *A környezetet károsító cselekmények elleni fellépés eszköztársa* című OKRI-zárótanulmányban. Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2013

számszeríj, szigonypuska jogellenes használata; 215. § vadászati, halászati, legeltetési tilalom megszegése; 230. § szmogriadó szabályainak mozgó légszennyező forrásokkal való megsértése; 241. § mezei szabálysértés; 242. § erdőrendészeti szabálysértés; 243. § erdei haszonvételek jogosulatlan gyakorlása; 245. § vízszennyezés; 246. § ár- és belvízvédelmi szabálysértés.

A büntetőjog eszközrendszere

A környezet védelme végső eszközének a büntetőjog tekinthető, mert a jogalkotó azokat a társadalomra nagyobb mértékben veszélyes magatartásokat³¹ nyilvánította jogellenessé – bűncselekménnyé –, amelyek valamilyen közigazgatási vagy anyagi jogi normát, illetőleg szinte kivétel nélkül emberek nagyobb közösségeinek javát, egy magasabb életnívó lehetőségét hivatottak megvédeni, amikor a polgári vagy közigazgatási szankciók alkalmazása már nem megfelelő, illetve hatástalan.³² A büntetőjogi eszköztár tehát ultima ratio jellegű, speciális környezetvédelmi tényállásokkal.

A büntetőjog eszközrendszere az új büntető törvénykönyv (2012. évi C. törvény) 2013. július 1-jei hatálybalépésével átalakult. A környezet és természet elleni bűncselekmények az új Btk. XXIII. fejezete alapján a környezetkárosítás (241. §), természetkárosítás (242. §), állatkínzás (244. §), orvvadászat (245. §), orvhalászat (246. §), tiltott állatviadal szervezése (247. §), hulladékgazdálkodás rendjének megsértése (248. §), ózonréteget lebontó anyaggal visszaélés (249. §), radioaktív anyaggal visszaélés (250. §), valamint nukleáris létesítmény üzemeltetésével visszaélés (251. §).³³ Az 1978. évi IV. törvényben a környezetet és természetet károsító, illetve az ezzel összefüggő cselekmények nem szerepeltek önálló fejezetben, a közrend elleni bűncselekmények (XVI. fejezet) között voltak megtalálhatók, egy részük a közbiztonság elleni, másik részük a közegészség elleni bűncselekmények között. Egy külön fejezetben való összevonásukat jelentőségükön túl, közös jellem-

³¹ Az új törvény megtartotta a bűncselekmény korábbi Btk.-beli fogalmát, a társadalomra veszélyesség meghatározása azonban kisebb mértékben változott; előbb az egyéni jogok, másodsorban Magyarország alaptörvény szerinti rendjének sérelme, illetve veszélyeztetése jelenik meg a felsorolásban.

³² Tilki Katalin: A környezetvédelmi büntetőjog szabályozása egyes európai országokban. In: Irk Ferenc (szerk.): Kriminológiai Tanulmányok 40., OKRI. Budapest, 2003, 206–207. o.

³³ A tényállások ismertetéséhez felhasznált források: A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény indokolása; Busch Béla (szerk.): Büntetőjog II. Különös rész. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2012; Polt Péter (szerk.): Új Btk. kommentár 5. kötet. Különös rész. Nemzeti Közszerkesztési és Tankönyv Kiadó, Budapest, 2013.

zőik, nevezetesen a környezet és a természet, illetőleg ezek egyes elemeinek (növényeknek, állatoknak) a védelme, valamint az Európai Unió 2008/99/EK irányelvének (radioaktív anyaggal, atomenergiával és nukleáris létesítmény üzemeltetésével visszaélés) való megfelelés indokolta. E mellett meg kell említeni, hogy az új Btk. bevezette a jogosulatlan fakivágással elkövetett lopás tényállását [370. § (2) bek. bi) pontja], e szerint a büntetés vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztés, ha a szabálysértési értékre elkövetett lopást erdőben jogellenes fakivágással követik el.

Minderre tekintettel megállapítható, hogy a büntetőjogban immár jelentősebb és hangsúlyosabb szerepet kapott a környezet védelme.

A következőkben röviden áttekintem, hogy az új Btk. milyen változásokat hozott az egyes tényállások vonatkozásában.

A *környezetkárosítás* tényállása annyiban változott az új törvényben, hogy az ózonréteget lebontó anyagokkal kapcsolatos elkövetési magatartások önálló tényállásként [ózonréteget lebontó anyaggal visszaélés (249. §)] váltak szancionálhatókká.

A *természetkárosítás* már a korábbi Btk.-nak is azon tényállásai közé tartozott, amely mögött szigorú, jól szabályozott, értékekkel ellátott jogszabályi háttér állt. Csak javított ezen a helyzeten az új Btk. azzal, hogy a tényállást két külön szakaszra bontotta. A 242. § az egyedek védelmével, a 243. § pedig a természeti területek és értékek védelmével kapcsolatos rendelkezéseket tartalmazza; elkövetési tárgya a Natura 2000 terület, a védett barlang, a védett természeti terület vagy védett élő szervezetek élőközössége, illetve azok élőhelye. Annyiban változott meg a norma szövege, hogy leegyszerűsítette a korábbi bonyolult megfogalmazást. Ezzel a tényállás letisztultabbá és áttekinthetőbbé vált.

A jogalkotó a korábbi Btk.-tól eltérően az *állatkínzás* tényállásából kiemelte a korábbi (2) bekezdést és új tényállásokat alkotott orvvadászat és orvhalászat címmel. Ezt elsősorban az indokolta, hogy tartalmilag nem illeszkedett ez a rész az állatkínzáshoz, illetve a háttérjogszabályhoz.

Az *orvvadászat* és *orvhalászat* külön tényállásba foglalása azért indokolt, mert természeti kincseinket (jelen esetben a vadakat, illetve halakat, hasznos víziállatokat) egyre jobban óvni, védeni kell, elsősorban a vadászható, nem vadászható, halászható, nem halászható állatfajok megkülönböztetésével, valamint a tilalmi idők tiszteletben tartásával. A korábbi Btk.-ban található szabályozáshoz képest, ami szinte egy mondat volt, kidolgozottabb, precízebb lett mindkét tényállás.

Az előző szabályozáshoz képest a *tiltott állatviadal szervezése* tényállás (2) bekezdését pontosította a jogalkotó oly módon, hogy az elkövetési magatartások körét bővítette a gerinces állatnak állatviadalra való megszerzésével.

A régi és az új Btk. azonos módon szabályozza a *hulladékgazdálkodás rendjének megsértése* tényállást. A keretdispozíciót kitöltő jogszabályok közül viszont a hulladékgazdálkodásról szóló 2000. évi XLIII. törvény helyébe a 2013. január 1-jétől hatályos hulladékról szóló 2012. évi CLXXXV. törvény lépett. A törvény célja elsősorban az európai uniós normáknak való megfelelés.³⁴

Tekintettel arra, hogy a jogszabály a 2008/98/EK irányelv fogalomrendszerét tükrözi, ennek következtében a törvény által használt definíciók részben átalakultak, részben pedig új fogalmakkal egészültek ki. Az új szabályozás szerint hulladék³⁵ mindaz, amelytől birtokosa megválnak, megválni szándékozik vagy megválni köteles. A törvény különbséget tesz biohulladék, hulladékolaj, biológiailag lebomló, építési-bontási, háztartási hulladékhhoz hasonló, nagydarabos, települési, vegyes, valamint veszélyes hulladék között.

A hulladék fogalmának értelmezése az Európai Unió hulladékokkal kapcsolatos szabályozásának egyik legproblematisabb területe. Számos esetben az okozott elsősorban nehézséget, hogyan lehet különbséget tenni a termelési folyamatok melléktermékeként keletkezett hulladéknak nem minősülő anyagok és a valóban hulladéknak tekintendő anyagok között. A környezetvédelmi jogszabályok helyes alkalmazása érdekében meg kellett húzni a határvonalat e két jogi kategória között úgy, hogy akár egyedi alapon is megítélhető legyen, mi tekintendő hulladéknak, és mi nem. Éppen ezért az

³⁴ A hulladékról szóló 2012. évi CLXXXV. törvény 93. §-a szerint:

(1) Ez a törvény

- a) a hulladékgazdálkodás közösségi stratégiájáról szóló, 1997. február 24-i tanácsi állásfoglalásnak;
- b) a hulladéklerakókról szóló, 1999. április 26-i 1999/31/EK tanácsi irányelvnek;
- c) a hulladékjegyzéknek a hulladékokról szóló 75/442/EGK tanácsi irányelv 1. cikkének a) pontja értelmében történő meghatározásáról szóló 94/3/EK határozat, valamint a veszélyes hulladékok jegyzékének a veszélyes hulladékokról szóló 91/689/EGK tanácsi irányelv 1. cikkének (4) bekezdése értelmében történő meghatározásáról szóló 94/904/EK tanácsi határozat felváltásáról szóló 2000/532/EK bizottsági határozat módosításáról szóló, 2001. január 22-i 2000/119/EK bizottsági határozatnak;
- d) a környezeti károk megelőzése és helyreállítása tekintetében a környezeti felelősségről szóló, 2004. április 21-i 2004/35/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvnek;
- e) a 2008/98/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvnek;
- f) a 2008/98/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv 11. cikkének (2) bekezdésében rögzített célok teljesítésének igazolására szolgáló szabályok és számítási módszerek megállapításáról szóló, 2011. november 18-i bizottsági határozatnak

való megfelelést szolgálja.

³⁵ A hulladékról szóló 2012. évi CLXXXV. törvény 2. § (1) bekezdés 23. pont

Európai Közösségek Bizottsága az Európai Bíróság joggyakorlatán alapuló iránymutatásokat tartalmazó tájékoztató közleményt³⁶ bocsátott ki, hogy a hulladék meghatározását könnyebben érthetővé és alkalmazhatóvá tegye az illetékes nemzeti hatóságok és gazdasági szereplők számára. A bíróság például úgy ítélte meg a bizottság kontra Spanyolország C-416/02. és C-121/03. számú egyesített ügyekben, hogy a szerves trágya nem hulladék, amennyiben jogszerűen talajjavításra használják egyértelműen meghatározott parcellákon (attól függetlenül, hogy azok a parcellák a szerves trágya származási helyének megfelelő mezőgazdasági üzem tulajdonát képezik-e), és tárolásának ideje nem hosszabb, mint ami a megfelelő körülmények közötti kiszóráshoz szükséges. Az Avesta Polarit- és a Palin Granit-esetekben a bíróságnak azt kellett eldöntenie, hogy a bányászatból és nyíltzíni fejtésből megmaradt kövek milyen körülmények között számítanak hulladéknak. Az ítélet szerint, ha a köveket jövőbeni lehetséges felhasználásra várva, vagy hulladékkezelési kötelezettség miatt tárolják, azokat hulladéknak kell tekinteni. Ha fizikailag jól elkülöníthető tömegeket lehetséges, de nem biztos felhasználás fényében, feldolgozás nélkül tárolnak, például a célból, hogy a stabilitás javítása érdekében üregeket töltsenek fel velük, ami szükséges a bánya fő tevékenységéhez (érckitermelés), ezek a kövek nem számítanak hulladéknak. A közlemény II. melléklete nyújt segítséget a hulladék/nem hulladék kérdés eldöntéséhez.

Az új jogszabály megteremtette a hulladékhierarchia rendszerét, amely előírja, hogy a hulladékgazdálkodási tevékenységek gyakorlása során meghatározott elsőbbségi sorrendet kell felállítani. Az elsődleges cél mindig a hulladék képződésének megelőzése, ha ezt nem lehet megvalósítani, akkor az újrahasználatot és újrafeldolgozást kell lehetővé tenni. Környezetvédelmi szempontból a hulladéklerakón való elhelyezés a legrosszabb választás. A hulladékgazdálkodási közszolgáltatás biztosítása 2013. január 1-jétől állami szervezésbe került. A hulladékgazdálkodási hatósági tevékenységre vonatkozó szabályok, továbbá a nyilvántartási és adatszolgáltatási kötelezettségek új rendelkezésekkel egészültek ki, elősegítve a hulladék sorsának átláthatóvá tételét, nyomon követhetőségét (a képződéstől a kezelésig). A törvény a hulladéklerakók vonatkozásában bevezette a hulladéklerakási járulék fizetésének kötelezettségét, és szigorúbb szabályokat határozott meg a hulladék jogtalan elhelyezésére, elhagyására vonatkozóan. Mindezek a változások a tényállás alkalmazására is kihatással lesznek.

³⁶ Tájékoztató közlemény a hulladékról és a melléktermékekről. COM(2007) 59 végleges. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52007DC0059:HU:NOT>

Szintén új elem, hogy az említett cselekmények elkövetőjével szemben kitiltásnak is helye van.

A *radioaktív anyaggal*, valamint a *nukleáris létesítmény üzemeltetésével visszaélés* tényállások egyrészt a 2008/99/EK irányelv 3. cikk e) pontjának való megfelelést³⁷ szolgálják, másrészt a nukleáris terrorcselekmények visszaszorításáról szóló nemzetközi egyezmény (Magyarországon a 2007. évi XX. törvény hirdette ki) 2. cikkelye írja le a büntetendővé nyilvánítandó elkövetési magatartásokat, amelyeket az említett tényállások teljes körűen lefednek.

Az *atomenergia alkalmazásával visszaélés* tényállás tartalma nem, szövege viszont annyiban módosult, hogy ahol a korábbi Btk. jogszabályban meghatározott engedélyről, az új Btk. atomenergiái alkalmazásához szükséges engedélyről beszél. Az Európai Unió is környezetvédelmi bűncselekménynek minősíti az atomenergiával való visszaélést (2008/99/EK irányelv).

Összegzés

Az előzők alapján első ránézésre úgy tűnik, mintha a környezetet károsító cselekmények elleni fellépés eszközei a különböző jogterületeken található néhány elszórt szabály összességéből állnának. Ennél azonban többről van szó; nevezetesen egy olyan speciális környezetvédelmi eszközrendszerrel, amely túllép az adott jogterület jellegzetességein; komplex, átfogó szabályokból áll, amelyeket a környezeti értékek megóvása, valamint a környezetet érőkáros hatások elleni fellépés fűz egybe.

A környezetvédelmi jogszabályok számának gyarapodásával párhuzamosan a környezetet károsító cselekmények elleni fellépés eszközrendszere is folyamatos fejlesztést, átalakítást igényel. Ennek érvényesülnie kell a jogalkotás, a jogalkalmazás, valamint a végrehajtás során. A jogalkotás legfontosabb feladata a jogszabályok egyszerűsítése, a környezet értékeinek kifejezésre juttatása, valamint a jogalkalmazás könnyebbé tételének elősegítése. A jogalkotás addig nem képes szakmailag megfelelő normákat létrehozni, amíg nélkülözi a helyzetelemzéseket, a várható következményekkel foglalkozó ha-

³⁷ E szerint a tagállamok garantálják, hogy bűncselekménynek minősüljön a jogellenesen és szándékosan vagy legalább súlyos gondatlanságból a nukleáris anyagok vagy más veszélyes radioaktív anyagok gyártása, feldolgozása, kezelése, használata, tartása, tárolása, szállítása, behozatala, kivitele vagy ártalmatlanítása, ha bármely személy halálát vagy súlyos sérülését, vagy a levegő, a talaj, vagy a víz minőségének, vagy az állatoknak vagy növényeknek a jelentős károsodását okozza vagy okozhatja.

tástanulmányokat, valamint a jogalkalmazók véleményét.³⁸ Az elmúlt évek jogalkotását inkább egy adott időszakban jelentkező legégetőbb problémákra való spontán reagálás és megoldás, vagy az uniós elvárásoknak való megfelelés jellemezte, mintsem az átgondolt, hatásaiban hosszú távon érvényesülő és elsősorban az ország, továbbá az állampolgárok fejlődését szolgáló érdekek szem előtt tartása. A környezetvédelmi ügyek bonyolult és szerteágazó jellege megköveteli a jogalkalmazóktól, hogy rugalmasan viszonyuljanak az adott ügyhöz, valamint a jog által kínált eszközöket minél komplexebb módon alkalmazzák és az intézményeket megfelelően vegyék igénybe. Mindezek mellett nagyobb figyelmet kellene fordítani a jogi szabályozók következetes végrehajtására.

38 Tilki Katalin: A környezetvédelmi szabályok érvényesülése a hatóságok szemszögéből. *Ügyészek Lapja*, 2012/2., 63. o.